

Cegléd környéki természeti értékek becslése és megőrzésük problémái

SURÁNYI DEZSŐ¹ – BARNA ZSOLT² – ULICSNI VIKTOR³

¹Ceglédi Gyümölcsstermesztési Kutató-Fejlesztő Intézet Kht.

suranyi.dezso@cefrucht.hu

²Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatóság, Kecskemét

³Arany János Református Gimnázium, Nagykőrös

Cegléd és környéke az északi szélesség 47°51' és 46°53', valamint a keleti hosszúság 19°30' és 20°20' között helyezkedik el. A természetföldrajzilag fő jellemzője az átmenetiség, ugyanis e kistáj a sík- és dombvidék, a csernozjom és futóhomok talajok érintkezési vonalán található, amelynek egyetlen meghatározó jelentőségű természetes vízfolyása a Gerje-patak, de az ún. Perje (Krakó)-csatornarendszer is közel két évszázad alatt, „természetközeli” állapotba került. E lapályon sajátos életközösségek alakultak ki mind a flórában, mind a faunában. A sokéves elmélet és gyakorlati természetvédelmi munka során kiemelkedő jelentőségű növény- és állatfajok kerültek leírásra, illetve e beszámoló kapcsán valósul meg.

Surányi (1992) által okkal fehér foltnak nevezett kistájban újabban egyre több florisztikai, faunisztikai és cönológiai vizsgálat folyt vagy tart jelenleg is. A szerzők arra a véleményre jutottak, hogy feltétlenül indokolt végre egy új tájvédelmi körzetet létrehozni, amely a mostani beszámoló területénél nagyobb, Pilis-Nagykátai vonalától a megye délkeleti részét foglalná magába – vagyis a nagykőrösi erdők világa, Cegléd-től a Tiszáig – és Abony környéke is – beletartozhatna az új egységbe.

A szerzők a következő területrészek felmérését végezték el, de mindig nem a teljességnek megfelelően, ugyanis miközben folynak a felmérések, meg kell küzdeni a hatósági, igazgatási és emberi értetlenséggel és érdektelenséggel is, tehát a küzdelem többfrontos. Sajnos, nem utoljára mondható el, hogy az 1990 utáni másfél évtized nagypolitikája és kárpótlási gyakorlata sokat rontott a természetvédelmi területek, továbbá a rajta s benne rejtőzködő értékek megőrzési esélyeiben.

A következő részekről adunk (új) adatokat, jelezve azt, hogy még számos faj reliktszerű előfordulásával számolhatunk, még gyakoribb s még jobban időzített felvételezésekkel és megfigyelésekkel. Vagyis sok-sok tennivalót hagy még maga után a mostani eredmény együttes is. A 18 területrészt a következők alkotják:

1 – Albetirsa-Ceglédbercel: Kálvin-hegy és Ördög-árok

2 – Berceli láprét

3 – Cegléd belső területe

- 4 – Cigányszék környéki csatornák
- 5 – Csíkosszél
- 6 – Csíkosszéllal átellenes terület
- 7 – Erdélyi Gyula Lovastanyája
- 8 – Jäger-dűlő menti mélyfekvésű rész
- 9 – Jakab István Lovastanyája
- 10 – Gyurka-domb (Csemő)
- 11 – Nyársapát
- 12 – Postarét
- 13 – Törteli úti kiserdő
- 14 – Újvárosi csordajárás
- 15 – Vásártér mögötti gyepek
- 16 – Vásártérrel átellenes oldali Gerje-part
- 17 – Zöldhalom, Iskola-dűlői lápterület
- 18 – Zöldhalom, Tőzeges

Történeti-biogeográfiai alapon szemlélve a 44 növény-és 99 állatfaj egykori és mostani jelenlétét és enumerációját adjuk. Sajnos, vannak komoly természeti érték veszteségek, amik időről-időre változhatnak és változnak is, mert a „mai életünk” velejárója. Ellentmondásos helyzetet mutat a környezetünknek, mintha nem általa, belőle és ezért érte élőknek kellene lennünk... Kimondva-kimondatlanul változatlan ütemben folyik a természet átalakítása, ami a legyőzést titokban vallja csak be. A látványos károkozások következményeit azonban kezdi megismerni az itteni népesség is.

Veszteséglistára az ismereteink szerint a következő fajok kerültek (utolsó adat előfordulására utal az évszám): a Csordajáráson (14) a tavaszi hérics (*Adonis vernalis* L., 1969) és az ürge (*Citellus citellus* L., 1967), a Cigányszéken (4) a gólyatölcs (*Himantopus himantopus* L., 1993) fészkelő helye, a Zöldhalmi Iskola-dűlőnél (17) a kornistárnics (*Gentiana pneumonanthe* L., 1985), valamint a Csíkosszélen (5) a mocsári kardvirág (*Gladiolus palustris* Gaud., 1989) és Duna-Tisza közti gyöngyvirágos tölgyes (*Polygonato latifolii-Quercetum roboris* /Harg./ Borhidi, 1931) maradványa (6), valamint egy kisebb nyugati földikutya (*Spalax leucodon* Nordm., 1939 k.) állomány, a Gerje jobbparti oldalán (6) pedig a vetővirág (*Sternbergia colchiciflora* W. et K., 1990).

Bármelyik természetvédő optimista véleményét is hiteltelenné tenné, ha e kistájban csak fajszámbeli és állomány szintű veszteségek lennének. Az elmúlt 30 évben az volt megfigyelhető Délkelet-Pest megyében, hogyha egy meghatározott terület valamilyen módon szakmai felügyelet alatt állt, lett legyen akár katonai érdekelttségű is volt, kedvezett a fajritkaságok megőrzésének. Látványos kártényezők a város körül az elmúlt 30 évben: gyeptéglanyerés, mélyfekvésű rét drénezése (pl. Iskola-dűlőnél Zöldhalomban), sítlerakás (szerte a városban), irracionálisan működtetett üzemek rejtett környezetkárosításai és pánikszerű megszüntetésük 1989 után) élővízfolyások szennyezése (szinte folyamatos, érkező vízzel és itteni üzemek következtében), a patak partmenti részen kirakott tetemek, szakszerűtlen legeltetés, védett

területeken cross-motorozás, agyag- és homokbányászat, illegális növényvédőszer-kihelyezés és eltemetés, átgondolatlan vegyszeres gyomirtás és védett területek műtrágyázása – a leggyakoribb környezetkárosító tényezők. De még mindig a legsúlyosabb kártényező a tudatlanság és a nemtörődomség.

A fontosabb növény- és állatfajok listáját és előfordulásukat az 1. és 2. táblázat tartalmazza.

Köszönetnyilvánítás

A szerzők köszönetüket fejezik ki Pál Attilának, Somogyi Istvánnak és Szollát Györgynek egyes adatok rendelkezésre bocsátásáért.

Irodalom

- Borbás V. 1881. Pest megye flórája Sadler óta. – Math. és Term. tud. Közl. 4: 27-28.
- Bori Z. 1987. A pókbangó, *Ophrys sphegodes* (Mill. 1768) mikorrhizájának vizsgálata. ELTE TTK szakdolgozat (kézirat), Budapest
- Boros Á. 1935. (kiegítések cegléd környékével, 1971) A nagykőrös vidéki homoki erdők növényvilága. – Erd. Kísérlet. 37(1-2): 1-24.
- Galgóczy K. 1877. Pest-Pilis-Solt-Kiskun megye monográfiája. – Weismann testvérek, Budapest
- Gönczy P. 1864. Pest megye és tájéka viránya. – Ráth Mór, Pest
- Hay M. 1896. Gerje és Perje Vízsabályozó Társulat története 1812-1896. – GPVT, Cegléd
- Kanitz A. 1862. Sertuim florae Nagy-kőrösiensis. – Verh. d. Zool. Bot. Ges. Wien pp. 201-214.
- Kanitz. A. 1864. Addimenta Pauli Kitaibeli ad Florum Hungaricum. – H. Saxonum. Gabuer. Schwetschkianis, Wien
- Komlódi M. 1966-1969. Adatok az Alföld negyedkori klíma-és vegetációtörténetéhez I-II. – Bot. Közlem. 53: 191-201. és 56: 43-55.
- Molnár B. 1980. Hiperszalin tavi dolomitképződés a Duna-Tisza közén. – Földtani Közlem. 110: 45-64.
- Sapsál J. 1985. Morfológiai bélyegek vizsgálata pókbangó (*Ophrys sphegodes* Mill. 1768) természetes populációiban. – ELTE TTK szakdolgozat (kézirat), Budapest
- Surányi D. 1991a. A ceglédi kistáj természeti értékei. – Bot. Közlem. 78: 29-33.
- Surányi D. 1991b. *Ophrys sphegodes* Mill. és *Orchis coriophora* L. termőhelyek Cegléd környékén. – Bot. Közlem. 78 Suppl., pp. 57-62.
- Surányi D. 1992. Éden a Duna-Tisza közeli Pest megyében. – TIT Pest megyei Egyesülete, Budapest
- Szollát Gy. 1982. Data to the flora of Cegléd and its surroundings. – Stud. Bot. Hung. 16: 83-97.

- Ulicsni V. 2004. A ceglédi Csikos-szél vegetációjának vizsgálatai, különös tekintettel az ottélő orchideákra. – XIV. Természet-Tudomány Diákpályázat II. Önálló kutatások, elméleti összegezők, Nagykőrös (kézirat)
- Zólyomi B. 1959. Beszámoló az MTA Botanikus Kertje és Geobotanikai Laboratóriuma munkájáról II. – MTA Biol. Oszt. Közlem. 3: 51-59.

1. táblázat: Növényfajok (44 faj):

- † *Adonis vernalis* L., tavaszi hérics: 14
- Ajuga laxmanni* (L.) Benth., szennyess infű: 1
- Alkanna tinctoria* (L.) Tausch, báránypirosító: 10
- Amygdalus nana* L., törpemandula: 1
- Aster tripolium* L. ssp. *pannonicum* (Jacq.) Soó sziki őszirózsa: 5
- Astragalus excapus* L., szártalan csüdfű: 15
- Blackstonia acuminata* (Koch et Ziz) Domin, gyíkpohár: 5
- Campanula sibirica* L., pongyola harangvirág: 16
- Centaurea sadleriana* Janka, budai imola: 1, 2, 7
- Cirsium brachycephalum* Juratzka, kisdécskű aszat: 6, 15, 16
- Cladium mariscus* (L.) Pohl, telelő sás: 5
- Colchicum autumnale* L., őszi kikerics: 6
- Crocus reticulatus* Stev., tarka sáfrány: 5, 7, 12, 15
- Dactylorhiza incarnata* (L.) Soó, hússzínű ujjaskosbor: 2, 17, 18
- Dianthus serotinus* W. et K., kései szegfű: 10
- Dianthus superbus* L., buglyos szegfű: 12, 17, 18
- Dictamnus albus* L., nagyzezerjófű: 1
- Epipactis palustris* (L.) Crantz, mocsári nőszőfű: 5, 18
- Eriophorum angustifolium* Honckeney, keskenylevelű gyapjúsás: 18
- Gentiana pneumonanthe* L., kornistárnics: 2, 12
- † *Gladiolus palustris* Gaud, mocsári kardvirág: 5
- Iris pseudocorus* L., mocsári nőszirm: 5
- Iris sibirica* L., szibériai nőszirm: 2, 5, 12, 15
- Iris spuria* L., kocs nőszirm: 8
- Isatis tinctoria* L., festő csülleng: 1
- Lathyrus palustris* L., mocsári lednek: 2, 7, 12
- Muscari botryoides* (L.) Mill., epergyöngyike: 2
- Onosma arenaria* W. et K., homoki vértő: 10
- Ophrys sphegodes* Mill., pókbangó: 5, 15

Orchis coriophora L., poloskaszagú kosbor: 5, 12, 15
Orchis laxiflora Lam. ssp. *elegans* (Heuff.) Soó, pompás kosbor: 2, 5, 11
Orchis laxiflora Lam., mocsári kosbor: 2, 3, 5, 6, 8, 11, 12, 15, 16, 17, 18
Orchis mascula L. ssp. *signifera* (Vest.) Soó, füles kosbor: 5, 18
Orchis militaris L., vitézkosbor: 5
Orchis purpurea Huds., bíboros kosbor: 1
Orchis ustulata L., sömörös kosbor: 18
Orphic morio, L., agárkosbor: 5, 12
Rosa villosa L., molyhos rózsza: 1
Schoenus nigricans L., kormos csáté: 3, 5
Serrulata radiata (W. et K.) M. B., sugaras zsoltina: 1
†*Sternbergia colchiciflora* W. et K., vetővirág: 6
Stipa borysthena Klokov, homoki árvalányhaj: 7
Veratrum album L., fehér zászpa: 2, 12
Vinca herbacea W. et K., pusztai meténg: 1

2. táblázat: Állatfajok (99 faj):

Acrida hungarica Herbst, sisakos sáska: 13
Acrocephalus arundinaceus L., nádirigó: 3
Aegithalos caudatus L., őszapó: 3
Aeshna viridis Evers., zöld acsa: 3
Alcedo atthis L., jégmadár: 2
Aquila heliaca Savi, parlagi sas: 2
Aquila nipalensis Cab., pusztai sas: 2
Asio otus L., erdei fülesbagoly: 3
Bombina bombina L., vöröshasú unka: 5
Bombycilla garrulus L., csonttollú: 3
Bufo viridis Laur., zöld varangy: 5
Burhinus oedicephalus L., ugartyúk: 3
Buteo buteo L., egerészölyv: 4, 7
Carabus granulatus L., mezei futrinka: 3, 8
Carduelis carduelis L. tengelic: 3
Chloris chloris L., zöldike: 3
Ciconia ciconia L., fehér gólya: 3
Ciconia nigra L., fekete gólya: 7
Circus aeruginosus L., barna rétihéja: 3, 4, 5
Circus pyrgargus L., hamvas rétihéja: 5

†*Citellus citellus* L., ürge: 14
Coccothraustes coccothraustes L., meggyvágó: 3
Coracias garrulus L., szalakóta: 5, 12, 15
Corvus corax L., holló: 3, 8, 13
Corvus cornis L., dolmányos varjú: 1, 3, 12
Corvus frugilegus L., vetési varjú: 3
Corvus monedula L., csóka: 3
Coturnix coturnix L., fűrj: 8
Cuculus canorus L., kakukk: 3
Delichon urbica L., molnárfecske: 3
Dendrocopos major Brehm, nagy fakopáncs: 3
Dendrocopus syriacus Gengl. et Stres., balkáni fakopáncs: 3
Egretta alba L., nagy kócsag: 4
Emberiza hortulana L., kerti sármány: 3
Emberiza schoeniclus Steinb., nádi sármány: 3
Emys orbicularis L., mocsári teknős: 3
Erinaceus concolor Martin, sün: 3
Erithacus rubecula L., vörösbegy: 3
Falco peregrinus Tunst., vándorsólyom: 3
Falco tinnunculus L., vörös vércse: 3
Falco vespertinus L., kék vércse: 3
Ficedula parva Bechst., kis légykapó: 3
Galerida cristata L., búbos pacsirta: 3
Galerida cristata L., pacsirta: 3
 †*Himantopus himantopus* L., gólyatöcs: 4
Hirundo rustica L., füstifecske: 3
Hyla arborea L., zöld levelibéka: 3, 13
Inachis io L., nappali pávaszem: 2, 3, 4
Lacerta agilis L., fűrge gyík: 9
Lacerta viridis Jacquin, zöld gyík: 3, 7
Lanius excubitor L., nagy örgébics: 3
Leucorrhinia caudalis Charp., tócsa szitakötő: 2, 5, 18
Leucorrhinia pectoralis Charp., piros szitakötő: 2, 3
Limosa limosa L., nagy goda: 9, 15
Locustella luscinioides Savi, nádi tücsökmadár: 3
Lucanus cervus L., szarvasbogár: 1, 3
Luscinia megarhyncha Brehm, fülemüle: 3, 8

Luscinia svecica Wolf., kékbegy: 3
Lutra lutra L., vidra: 2, 3
Lycaena dispar Schiff. et Lenis, nagy tűzlepke: 2, 4, 125
Merops apiaster L., gyurgyalag: 2, 15
Misgurnus fossilis L., réti csík: 3, 5
Motacilla flava L., sárga billegető: 4
Myotis blythi Tomes, hegyesorrú denevér: 3
Natrix natrix L., vízisikló: 3
Oenanthe oenanthe L., hantmadár: 3
Oriolus oriolus L., sárgarigó: 3
Oryctes nasicornis L., orrszarvú bogár: 3, 8
Otis tarda L., tűzok: 8, 18
Pandoriana pandora Schiff. et Lenis, zöldes gyöngyházlepke: 13
Papilio machaon L., fecskefarkú lepke: 3
Parus coeruleus L., kékcinege: 3
Parus major L., széncinege: 3
Pelobates fuscus Laur., barna ásóbéka: 5
Phonicurus phoenicurus L., kerti rozsdafarkú: 3
Pinicola enuncleator L., nagy pirók: 3
Pyrrhula pyrrhula L., süvöltő: 3
Rana arvalis woltestorff Fejérv., mocsári béka: 5
Rana dalmatica L., erdei béka: 5, 6
Rana ridibunda Pallas, tavi béka: 5
Regulus ignicapillus Temm., tüzesfejű királyka: 3
Remiz pendulinus L., függőcinege: 3
Riparia riparia L., parti fecske: 3
†*Spalax leucodon* Nordm., nyugati földikutya: 5
Streptopelia turtur L., vadgerle: 3, 8, 13
Sturnus vulgaris L., seregély: 3
Sylvia atricapilla L., barátk.,: 3
Talpa europaea L., vakond: 3
Tringa totanus L., piros lábú cankó: 9, 15
Triturus cristatus Laur., tarajos göte: 5
Triturus vulgaris L., pettyes göte: 5
Troglodytes troglodytes L., ökörszem: 3
Turdus pilaris L., fenyőrigó: 3
Turdus viscivorus L., léprigó: 3

Umbra krameri Walb., lápi póc: 18

Upupa epops L., búbosbanka: 3

Vanellus vanellus L., bibic: 9, 15

Vespertilio murinus L. fehértorkú denevér: 3